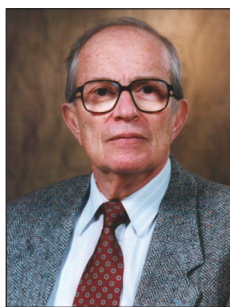


Kellenek-e még az orvosi könyvtárak?



Fenyvesi Tamás

Késő este van, állok a dolgozószobámban, az orvosi könyveim előtt. Nemrég kapcsoltam ki a komputeremet. Egyre izgatottabban kezdem előszedni a régi könyveket. Belelapozok – a nemritkán – sárgult lapokba, és fájdalmas nosztalgiát érzek... Néhány kedvencemet jobban megnézem. Ezek az én könyvtáram régi darabjai; nem történelmi: saját orvosi pályafutásomat jelzik csupán.

Ilyen például: McBryde, Signs and Symptoms (1957); Durham, Encyclopedia of Medical Syndromes (1960); Comroe, The lung (1962); French's Index of medical syndromes (1954); Rushmer, Cardiovascular Dynamics (1961), Samson Wright's, Applied Physiology (1965). Folytathatnám a felsorolást. Ezek azért maradandóak, mert segítségükkel jobban látom, hogy honnan fejlődtünk egy jól belátható korszakban.

Az újak közül leginkább a „Braunwald” van sokat a kezemben. A könyvek topográfiailag nincsenek „rendben”, de tudom, hogy mi, hol van. Szüleimnél a könyvtár rendben volt. Édesanyám a Szabó Ervin Könyvtárban dolgozott. Hozzáteszem, hogy itthon a tudományos könyvtár infiltrálják a határtudományok és más tudományok kötetek. Apám sok orvosi könyvét nem mentettük meg. Azt is hozzátehetem húsz év múltán, hogy nagy kár értük. Egyik sem volt elég régi, viszont előregedtek; az 1920-as, '30-as, '40-es évek orvosi könyvei helyszűke okán az orvosi könyvtáraknak nem kellett.

Orvosi könyvtárunk az internettől egy méter távolságra van, mégis nélkülözhetetlen. A könyv olvasása, a lapozgatás, a papír tapintása nem pótolható a képernyővel. A vezető szakmai folyó-

iratokban egyre többször vetődik fel a kérdés, hogy van-e jövője a hagyományos orvosi könyvtáraknak (Lindberg DAB, Humphreys BL. 2015 – The future

medical libraries. New England Journal of Medicine 2005;352:1067-1070; Lee TH. Quiet in the library. New England Journal of Medicine 2005;352:1068.)

A divatos válasz az, hogy nincs. A folyóiratokban lapozgatva az ember nap mint nap találkozik olyan cikkekkel, amelyek a hagyományos könyvtárat temetik, amelyben poros polcokról kell levenni az éppen keresett folyóiratot vagy könyvet. A New England Journal of Medicine többé-kevésbé szembe állítja a régi könyvtárakat az új elektronikus adatbázisokkal. A könyvtárat legfeljebb egy kényelmes helynek képzelem el, ahol az olvasó, kutató barátságos környezetben ül a komputerképernyő előtt. Az ilyen könyvtár és a benne dolgozó könyvtárosok feladata a keresőprogramok érdekében elősegíteni a tájékozódást. Nem számítva nagyapám és apám könyvtárát, magam is mintegy ötven éve használom a hagyományos orvosi könyvtárakat. A régi könyvtárat „szagáról ismerem meg”, a polcok változatos rendje élénken él az emlékezetemben. A felszálló por nem zavar jobban, mint a képernyők vibrálása, a printerek zakatolása, jó esetben suhogása. A Current Contentset kezdetei óta rendszeresen figyeltem, és hőskorában heti 25-30 cikket fedeztem fel. Ezek nem kis része valóban „felfedezés” volt. Olyan cikkeket és témákat találtam, amelyeket nem kerestem. Olyan folyóiratok tartalomjegyzékét is átfutottam, amelyek „nem érdekelték”. Ez egy célra orientált internetes kereséssel nem oldható meg. Ez sem egészen igaz, mert ha egy cikket kiválasztunk, akkor az ezt idéző, vagy hasonló témájú cikkeket képes a gép keresni helyettünk. A Semmelweis Egyetem (akkor Budapesti Orvostudományi Egyetem) II. Belklinikájáról szinte naponta jártam át a „kari” könyvtárba, ahol a frissen beérkezett folyóiratok asztalát nem mulasztottam el átböngészni. Az Index Medicus segítségével órákig tarthatott egy-egy konkrét keresés, most az internet segítségével ugyanaz percekig tart. Ugyanaz-e a kettő? Nyilvánvalóan nem. A közlemények és folyóiratok száma, a kutatási eredmények adattömege megsokszorozódott. Néhány perc alatt annyi adatot talál az ember, amennyit csak napok alatt dolgozhatna fel. Kétségtelen, hogy ma könnyebb rájönni arra, hogy az ember zseniális ötletét már mások megvalósították. Ma könnyű át-

A folyóiratokban lapozgatva az ember nap mint nap találkozik olyan cikkekkel, amelyek a hagyományos könyvtárat temetik.

A régi könyvtárat „szagáról ismerem meg”, a polcok változatos rendje élénken él az emlékezetemben.

Dr. Fenyvesi Tamás, egyetemi tanár, kardiológus.

látni, hogy a világon milyen kutatások folynak. Már kötelező a kutatások, elsősorban a gyógyszervizsgálatok regisztrálása nemzetközi adatbázisban. A tervet, a protokollt, az eredményeket rövidesen egyaránt megtalálhatjuk. Kellő szerénységgel elég lesz bekapcsolni a PC-t, és nem is kell kutatni – de ez már messzire visz az alapkérdéstől. Jó-e a sokkal több információ, mint amennyit be tudunk fogadni? A könyvtárakban a múlt század 70-es éveitől kis kartonokra írtam ki az elolvasott cikkek adatait, akkor – ó, borzalom! – el kellett azokat olvasni. Én tömegesen kértem a szerzőktől a legérdekesebb közleményekből a különlenyomatokat. Több ezer ilyen van a gyűjteményemben. Ezután jöttek, itthon elég lassan, a xerox gépek. Ez óriási könyvnyebbség volt. Elég lett birtokolni a közleményeket, jó esetben rendezni, de már el sem kellett olvasni. Mégis maradt egy kép a cikkről, arról, hogy egy- vagy kéthasábos formában jelent-e meg, milyen betűtípussal. Milyen árnyalata volt a papírnak, és megfigyelhető volt, hogyan sárgulnak a különlenyomatok lapjai... Nem sorolom fel a flash drive-ig vezető lépéseket. Az el sem olvasott, igazán át sem futott irodalom könyvtárnyi tömege van a zakóm szivarzsebében, egyharmadnyi helyen, mint az a tárgy lenne, amelynek tárolására eredetileg tervezték.

A könyvtárak ésszerű takarékosága is az elektronikus adatkeresés és adatfelhasználás felé visz bennünket. A lektorált folyóiratokban található meg a nagy adattömeg felhasználásával készült összefoglalók, irányelvek. Ezek tanítanak meg bennünket arra, hogy képesek legyünk szintetizálni a többcentrumú óriási vizsgálatok eredményét. Ehhez tehető még hozzá, hogy az újdonságokat gyakran kíséri szerkesztőségi kommentár, amely pontosabb összefüggésbe helyezi a közleményt. A hagyományos könyvtárak nemcsak a folyóiratok elektronikus hozzáférhetősége veszélyezteteti, hanem az egyre elterjedtebb nemzetközi konferenciák és kongresszusok is, amelyeken a legfrissebb eredményeket tudhatjuk meg, és személyesen találkozhatunk azokkal a kollégákkal, akiknek régebben csak a nevét ismerhettük volna. A folyóiratok, amelyeknek persze elektronikus hozzáférése gyakran ütközik akadályba, hiszen az előfizetőiket meg akarják tartani, ma már gyakran videómellékleteket is közölnek a weben.

Töprengésem során sokat emlegettem a feldolgozhatatlanná vált adattömeget. Ez azonban a gyakorlati tudomány, a betegágnál felhasználható tudomány jelentős fejlődéséhez vezetett. Megkönnyítette a kommunikációt a betegágy mellett és a laboratóriumban dolgozó orvosok között, létrehozta a „transzlációs” („translational”: bármily furcsa, de lefordíthatatlan új szakszó) tudományt. Mindez az új eredmény szorosán összefügg az adatközlés fejlődésével.

A tudomány fejlődését sokban segítette az információáramlás forradalma. Én sok kortársammal együtt bátran elmondhatom, hogy amit ma használok és tudok, annak zömét nem az egyetemen, hanem azóta ta-

nultam. Ezt mindenféle objektív mércével is alá lehet támasztani, mégsem egészen igaz. Az ismeretek iránti vágyat fiatalon lestem el apámtól, nagyapámtól és tanáraitól, és ők még csak könyveket és folyóiratokat használhattak. Lehetetlen nem emlékezni arra, hogy apám milyen örömmel csapott le a könyvtárban a JAMA, a NEJM és a Lancet legújabb számaira.

A NEJM könyvtárakat temető írásában a hipermodern pedagógia egyik ellentmondásos elve vetődik fel. Azt állítják, hogy még a 70-es években is a fiatal orvosnak a legmegalapozottabb széles ismeretekre kellett törekednie, ma viszont azt kell tudnia, hogy „hogyan tanuljunk”. Ennek a kérdéskörnek a megvitatása messze túlmenne jelen töprengésem tárgyán. Aligha baj, hogy miközben a könyvtárról töprengök, tudom, hogy ki volt Vörösmarty. Az új adatforrások nemcsak gyorsak és kimeríthetetlenek, hanem mindenki számára hozzáférhetőek is. A betegek az internetről alaposan felkészülhetnek az orvossal való találkozásra. Jó, ha sem a jó információk ismeretében, sem a legfrissebb téveszméről szóló hírekben nem maradunk le a betegek mögött. Látnunk kell, hogy a fejlett világban az orvos mint varázsló már nem működik. Újságírók, közgazdászok írnak orvosi, közegészségügyi, szakmai eszmefuttatásokat napilapokban, hetilapokban. Ezek nemcsak ismeretterjesztő jellegűek, hanem akár például virológiai szaktudomány látszatát is kelthetik. Sőt, azzal kérkednek, hogy nincsenek megfertőzve az egyoldalú orvosi szemlélettel. Tehát már ez sem elektronika, szemben a könyvtárral, hanem inkább gyorsaság. A gyorsaságban azonban a lektorált és így szakmailag ellenőrzött tudományos folyóirat is képes versenyezni, sőt, erre törekszik. Például a JACC (Journal of the American College of Cardiology) havilapból kéthetivé vált, és célkérdésekben supplementumokat közöl, sőt, bevezette az on-line videoközléseket is. A gyorsított lektorálási eljárással lehetővé válik a legfontosabb kongresszusi előadások nyomtatott verziójának egyidejű megjelenése. A JACC főszerkesztője joggal reméli azt, hogy a folyóirat minden számának figyelmes elolvasása az olvasót a kardiológia minden új eredményének és gondolatának ismeretében naprakésszé teszi (DeMaria AN. Integrating the flow of information. JACC 2005;46:1110-1111).

A könyvtárak tehát kellene, és nem veszítik el értelmüket a közeli jövőben. A fő kérdés nem az, hogy milyen adathordozót használjunk, hanem az, hogy miként használjuk azokat megfelelően és integráljuk a lehető legnagyobb haszonnal.

dr. Fenyvesi Tamás

Az el sem olvasott, igazán át sem futott irodalom könyvtárnyi tömege van a zakóm szivarzsebében.

Apám örömmel csapott le a könyvtárban a JAMA, a NEJM és a Lancet legújabb számaira.
